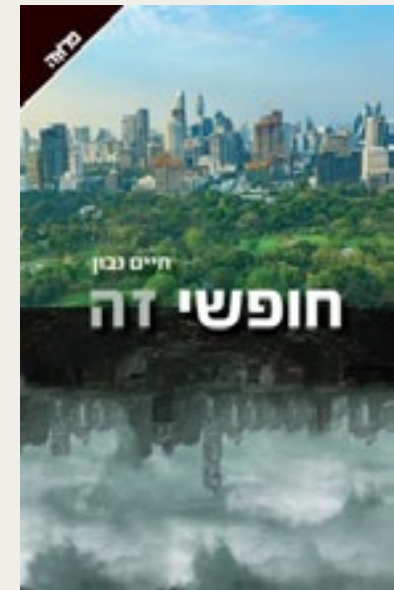

חיים נבון "חופשי זה"

חיים נבון "חופשי זה", משכל (ידיעות ספרים), 2019, 220 עמ'

ספרו של חיים נבון הוא שילוב של ספר מדע בדיוני יחד עם עלילה מפתיעה. מטרתו היא בעיקרה ביקורת לא מוסווית ופשטנית על מגמות בעולם המערבי של ימינו. ואת זאת הוא עושה היטב במסגרת הספרותית שבחר לעצמו.

צמד הגיבורים הם אור ורוט המתגוררים בתל-אביב והשנה היא 2089 (שבעים שנה קדימה). אור הוא מידען שמקצועו הוא חיפוש ומציאת מידע ללקוחותיו ולמנוויו, והיא עורכת דין עצמאית. הטכנולוגיות השתפרו פלאים. מכוניות אוטונומיות ואף הליקופטרים אוטונומיים הם דבר שבשגרה. רוב עובדי המדינה כולל חוקרי משטרה הם 'וירטואליים' (לא צריך הרי אדם אמיתי למרבית המשימות). לכל איש יש מעין 'בננה' צמודה לאוזנו שמחוברת מצד אחד לרשת האינטרנט ומצד שני ישירות למרכזי הראייה והשמיעה שלו (הטלפונים הניידים עברו שדרוג משמעותי!!). בתחילת כל בוקר יכולים כל גבר/אישה לקבל 'דקירת בוקר' מעֶרְפָּה רפואית מקוונת. זאת תאבחן את מצבו ובו במקום תיתן לו את התרופות הדרושות לשמירת וחזוק מצבו הרפואי. רחם מלאכותי קיים כבר שנים רבות והוא נוח ותקין. יש עדיין נשים מיושנות ושמרניות היולדות בדרך הרגילה, אבל כמעט כל מי שילדת (והן

מספר זעום), יולדת באמצעות רחם מלאכותי. אין כמעט כל צורך לצאת מתל-אביב שכן את כל העבודות ניתן לבצע מהבית באמצעות הבננה. אין גם צורך לצאת לפסטיבלים ו/או הופעות ו/או כל כינוס אנושי, משום שהבננה מביאה הכל ישירות. בקצרה, החיים יפים.

אך השינויים הטכנולוגיים הם כאין וכאפס לעומת השינויים החברתיים עליהם עומד המחבר. נתחיל מהשמות. לכל איש יש שם פרטי ואליו צמוד מספר (באירועים לא רשמיים, משתמשים רק בשתי הספרות האחרונות של המספר). אין שם משפחה לאיש כי בפועל אין משפחות. מערכות היחסים בין הזוגות הן חוזיות ומשתנות (חווה שבועי מתחדש, חווה שנתי, וכן הלאה). על התחייבויות ארוכות טווח הס מלדבר, הכי ברברים אנחנו? על פי חוק יסוד חוֹזֵי משפחה, אין אפשרות להורה להישאר יותר משלוש שנים עם ילדו. זאת לטובת הילד וההורה כאחד. לאחר שלוש שנים עובר הילד להורה או הורים אחרים (חוֹזֵי 'הורות') ובמידה ולא נמצאים כאלו, המדינה אחראית לגדלו. כפי שמסביר אור "חוק היסוד הזה היה מקור לגאווה מקומית, כי ישראל הקדימה בכמה שנים את המדינות הכי נאורות בעולם...ברור שמה שנקרא פעם 'משפחה' היה למעשה עבדות...כל המערך המסולף והמשונה הזה היה עטוף בערימות של תסביכים פסיכולוגיים מורכבים, פלונטר של יחסים מעוותים שאף אחד לא בחר בהם ואף אחד לא יכול לבחור לצאת מהם".

כתוצאה מכך מספר הילדים ירד פלאים. למעשה, כמעט ואין ילדים לזוגות. הילדים היחידים שנראים מכונים 'ילדי הזכוכית', והתנהגותם איננה מובנת לסתם מבוגר (מבוגרים לענייננו הם כל אלו שמעל גיל עשרים וחמש). הערים ריקות והבניינים שאכלסו פעם רבים שוממים היום כמעט לחלוטין. מעבר להשלכות על כלל העולם המערבי, ישנן השלכות ישירות לישראל. ישנה מלחמה מתמדת עם כמה ממדינות ערב, אבל החיילים אינם ישראלים אלא שכירי חרב (הודים או ממדינות עולם שלישי אחרות). ממילא אין איש שמתעניין בתקריות אלו. זוהי רק ההקדמה להרפתקאותיהם של אור ורוט. העלילה מסתבכת להפליא אך יותר לא נגלה כדי לא לפגוע בקוראים.

כמה מהתימות המופיעות אצל נבון ידועות מאוד בספרות המדע הבדיוני. כך למשל שימוש בתרופות/סמים כמדיניות. מוטיב זה מופיע אצל סופרים רבים החל מאלדוס האקסלי (עולם חדש מופלא), ועד סטניסלב לם (כנס העתידנים). אולם הצד העיקרי הוא החברתי. ספרו של נבון ניתן בקלות להגדרה כדיסטופיה (Dystopia), ההיפך מאוטופיה. קרי, בעוד אוטופיה אמורה להיות המקום האידיאלי, דיסטופיה מתארת מציאות שחורה ושלילית. הספרים '1984' ו-'חוות החיות' (של ג'ורג' אורוול) או 'מעשה השפחה' (מרגרט אטווד) הן דוגמאות טובות. בספרות הישראלית ניתן להצביע על 'שואה' ו-'עין חרוד' של עמוס קינן, או 'השלישי' של ישי שריד. בדרך כלל מזהירות יצירות דיסטופיות מעולם שבו הממשלה היא חזקה להפליא. בראשה נמצא מנהיג כריזמטי/לוחמני, המונע ביקורת על מעשיו המופרכים. הציבור מחולק לרבים עניים וסובלים, ושכבה שולטת של עשירים ובעלי פריבילגיות. וכמובן, ברקע קיימת משטרה חשאית הדואגת להעלים או סתם לדכא את אלו שאיתרע מזלם לחשוב אחרת.

כרגיל, דיסטופיות מוגדרות כתוצאה של מדיניות ימנית (כלכלית) ושמרנית. הפעם יש לנו ספר בכיוון ההפוך. באופן לא מפתיע אולי, כמעט כל הביקורות שנכתבו על ספרו נכתבו באמצעי תקשורת שמרנים הנוטים ימינה. אין כמעט התייחסות אליו באמצעי התקשורת הנוטים לשמאל.

ייתכן והדבר מקרי לחלוטין, אך סביר להניח שלא. לכמה מטענותיו יש בסיס בהווה. כך למשל, יש הגורסים כי זכות אדם להגדיר את זהותו בניגוד גמור לעובדות פיזיולוגיות ברורות. טענה אחרת היא כי הלאומיות והמשפחתיות הקלאסית נתפסות בחוגים מסוימים כמכשול להתקדמות אנושית, ועוד. אך בכל זאת נראה שנבון קצת הגזים בנבואות הזעם על עתיד מבנה המשפחה, והיעלמות ילדים מהעולם. דווקא בישראל, בעיה זו איננה קיימת.

המחבר, חיים נבון, הוא רב ומורה מזה שנים רבות. הוא הוציא לאור מספר רב של ספרים ומאמרים, רובם בתחומי יהדות. מאבקו ודעותיו על המשפחה ידועים לא מהיום. הספר שלפנינו הוא חלק ממאבק רב שנים זה.

נראה שנבון קצת הגזים בנבואות הזעם על עתיד מבנה המשפחה, והיעלמות ילדים מהעולם. דווקא בישראל, בעיה זו איננה קיימת.

מומלץ לכל מי שרוצה לקרוא ספר קריא מאוד, ברור, מעניין, ולא נרתע/ת מהמעטה האידיאולוגי
הלא סמוי.